ديوبەندىيە

ئېنىقلىما:

ديوبەندىيە ھىندىستاندىكى دارۇل ئۇلۇم ـ ديوبەند ئۇنىۋېرسىتېتىغا مەنسۇپتۇر.

ئۇ چوڭقۇر يىلتىز تارتقان پىكرى مەدرىسە بولۇپ، ئۇنىڭدىن ئوقۇش پۈتتۈرۈپ چىققان ھەر بىر ئوقۇغۇچىغا ئۆزىنىڭ ئۆزگىچە ئىلمىي مۆھۈرىنى باسقان، ھەتتا كىشىلەر ئارىسىدا دارۇل ئۇلۇم ديوبەندى ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى، دېگەن كۆز بىلەن قارايدىغان ۋەزىيەت شەكىللەنگەن.

قورۇلۇشى ۋە ئاساسلىق كىشىلىرى:

◈ ديوبەند ئۇنىۋېرسىتېتى 1857 ـ يىلى ھىندىستاندا ئېلىپ بېرىلغان ئىسلام ئىنقىلاۋىي ئىنگىلىزلار تەرىپىدىن باستۇرۇلغاندىن كېيىن، بىر تۈركۈم ھىندىستان ئۆلىمالىرى تەرىپىدىن تەسىس قىلىنغان. ئۇنىڭ تەسىس قىلىنىشى غەرب ۋە ئۇنىڭ ماددىي مەدەنىيىتىنىڭ ھىندىستان يېرىم ئارىلىغا باستۇرۇپ كىرىشىنى توختىتىش ۋە مۇسۇلمانلارنى بۇ ۋەزىيەتنىڭ خەتىرىدىن قۇتۇلدۇرۇش يولىدىكى كۈچلۈك ئىنكاسىنىڭ نەتىجىسىدە مەيدانغا كەلگەن. بولۇپمۇ پايتەخت دىلھى ئىنقىلابتىن كېيىن ۋەيران قىلىنغان بولۇپ، ئىنگىلىزلار ئۇنى تامامەن كونتروللۇقى ئاستىغا ئالغان ئىدى. ئۆلىمالار دىنىنىڭ يوقىلىپ كېتىشىدىن ئەندىشە قىلدى. شۇنىڭ بىلەن شەيخ ئىمدادۇللاھ ئەلمۇھاجىر ئەلمەككىي، ئۇنىڭ شاگىرتى شەيخ مۇھەممەد قاسىم نانوتىۋي ۋە بۇ ئىككىسىنىڭ ياردەمچىلىرى ئىسلام ۋە ئۇنىڭ تەلىماتلىرىنى قوغداپ قېلىشنىڭ پىلانىنى تۈزۈپ چىقتى. ئۇلار، ھەل قىلغۇچ ئامىلنىڭ دىنىي مەدرىسە ۋە ئىسلامىي مەركەزلەرنى قورۇپ چىقىشتا ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتكەن ئىدى. شۇنداق قىلىپ، ئىنگىلىزلار ھۆكۈمىتى مەزگىلىدە ھىندىستاندىكى دىنىي ۋە شەرئىي مەركەز سۈپىتىدە ديوبەندتىكى ئەرەب ئىسلام مەدرىسىسى تەسىس قىلىندى.

ـ دارۇلئۇلۇم ديوبەند يېزىسىدا ھىجرىيە 1283 ـ يىلى 15 ـ مۇھەررەم (30/5/1866) دە تەسىس قىلىنغان كىچىك بىر دىنىي مەدرىسە بىلەن ئىشنى باشلىدى. كېيىنچە بۇ مەدرىسە، ھىندىستان يېرىم ئارىلىدىكى ئەڭ چوڭ ئەرەب دىنىي ئىنىستىتوتلارنىڭ بىرىگە ئايلاندى.

ـ 1921 ـ يىلىغا كەلگەندە، توققۇز يىل بويىچە بىناسى يوق، دەرسلەر ئوچۇق ھاۋادا، كىچىك مەسچىتنىڭ سەيناسىدا ئۆتۈلگەندىن كېيىن، ئۇنىۋېرسىتېتنىڭ مەخسۇس بىناسى قورۇلدى.

بۇ پىكرىي مەدرىسىنىڭ ئاساسلىق كىشىلىرى:

www.munber.org

◈ شەيخ مۇھەممەد قاسىم، ھىجرىيە 1248 ـ يىلى ناتۇتەدە دۇنياغا كەلگەن. كىچىك چېغىدا سھارنپورغا سەپەر قىلغان. شەيخ مۇھەممەد نەۋاز سھارنپورىدا قىسقا ئەسەرلەرنى ئوقۇغان. ئارقىدىن دىلھىغا سەپەر قىلغان ۋە شەيخ مەملۇك ئەلى نانوتۇيىدا بارلىق دەرسلىك كىتابلارنى ئوقۇغان. شەيخ ئابدۇلغەنىي ئىبنى ئەبۇ سەئىيد ئەددىھلىۋىيدىن ھەدىس ئۆگەنگەن. تەرىقەت (سۈپىزم تەرىقىتىنىڭ تەلىماتلىرى)نى شەيخ ھاجى ئىمدادۇللاھ ئەلئۆمەرى ئەتتەھانەۋىي ئەلمۇھاجىر ئەلمەككىيدىن ئالغان. شەيخ مۇھەممەد قاسىم ھىجرىيە 1273 ـ يىلىدىكى بىرىتانىيە مۇستەملىكىچىلىرىگە قارشى ئېلىپ بېرىلغان مەشھۇر ئىنقىلابتىكى كىشىلەر سېپىدە بار ئىدى. ھىجرىيە 1273 ـ يىلى 15 ـ مۇھەررەمدە دىيوبەندىكى دارۇلئۇلۇم مەدرىسىسىنى تەسىس قىلىپ، ئىدارە مەسئۇلىيىتىنى ئۈستىگە ئالغان. ئۇنىڭ دوستى شەيخ رەشىيد ئەھمەد كەنكۇھىي ئوقۇغۇچىلارنى تەربىيلەش ئىشلىرىدا ئۇنىڭغا ھەمدەم بولغان. شەيخ مۇھەممەد قاسىم غايىلىرىنى مونۇ سۆزى بىلەن خۇلاسىلەيدۇ: "تەلىم ـ تەربىيەدىكى مەقسىتىمىز، رەڭگى ۋە ئامىللىرى ھىندىستانلىق بولغان، قەلبى ۋە ئەقلىي ئىسلامنىڭ نۇرى بىلەن نۇرلانغان، قەلبىدە ئىسلامىي ھېسسىيات، مەدەنىيەت، ھازارەت ۋە سىياسەت ئۇرغۇپ تۇرىدىغان بىر ئەۋلاد يېتىشتۈرۈپ چىقىشتىن ئىبارەت."

بۇ ئۇنىڭ ئىنگىلىز لورد مىكالىينىڭ "بىزنىڭ مائارىپ پىلانىمىزنىڭ نىشانى نەسلى ۋە رەڭگى ھىندىستانلىق، پىكىر ۋە زېھنى ياۋرۇپاچە بولغان بىر ئەۋلات ھىندىستانلىق يېتىشتۈرۈپ چىقىشتىن ئىبارەت." دېگەن سۆزىگە بەرگەن رەددىيەسى ئىدى.

◈ شەيخ رەشىيد ئەھمەد ئەلكەنكۇھىي: ھەنەفىييە مەزھىپىنىڭ كۆزگە كۆرۈنگەن كىشىلىرى ۋە فىقھىي، تەسەۋۋۇپ ساھەسىدىكى ئىماملىرىنىڭ بىرى. ئۇ ئۆز دەۋرىدىكى چوڭ شەيخلەردە ئوقۇپ، يېتىشكەن ۋە تەختۇشلىرىدىن رىۋايەت ۋە ئەقلىي ئىلىملەردە ئېشىپ كەتكەن. ئۇنىڭدىن نۇرغۇن كىشىلەر پايدىلانغان. ئۇ، شەيخ ئىمدادۇللاھ ئەلمەككىينىڭ تەسەۋۋۇپتىكى تەرىقىتىنى چىڭ تۇتۇش توغرىسىدىكى بىدئەت بەيئەتكە بەيئەت قىلغۇچىلارنىڭ بىرى. ئۇ شەيخ مۇھەممەد قاسىم نانۇتىۋىينىڭ ساۋاقدىشى ۋە دىيوبەندىكى دارۇلئۇلۇم مەدرىسىسىنىڭ ئىدارە ئىشلىرىدىكى ياردەمچىسى ئىدى. شەيخ كەنكۇھىينىڭ بىر قاتار ئەسەرلىرى بولۇپ، ئۇلارنىڭ بىرى بىر قانچە جىلدتىن تەركىب تاپقان "پەتىۋا توپلىمى" دۇر. ئۇ ھىجرىيە 1323 ـ يىلى ۋاپات بولغان.

◈ شەيخۇل ئىسلام،نامى بىلەن ئاتىلىدىغان شەيخ ھۈسەين ئەھمەد مەدەنىي: ھىجرىيە 1296 ـ يىلى شەۋۋال ئېيىنىڭ 19 ـ كۈنى دۇنياغا كەلگەن. باشلانغۇچ ئىلىملەرنى ھىندىستاندىكى ئەجدادلىرىنىڭ يۇرتى پەيزئاباد ئېلىنىڭ تاندى كەنتىدە ئىگەللىگەن. ھىجرىيە 1309 ـ يىلى دىيوبەندىيدىكى دارۇلئۇلۇمغا بېرىپ، ئۇ يەردە ئۆزى ئۈزۈن مۇددەت ھەمرا بولغان شەيخ مەھمۇد ھەسەن دىيوبەندىيدىن ھەدىس ئۆگەنگەن. شۇنىڭدەك، شەيخ خەلىيل ئەھمەد سھارنپورىيدىنمۇ تەلىمات ئالغان. ئۇنىڭغا بەيئەت، ئىرشاد مەسىلىلىرىدە ئىجازەت بەرگەن شەيخ رەشىيد ئەھمەد كەنكۇھىينىڭ قولىدا تەرىقەتكە بەيئەت قىلغان. بۇ سۇلۇكنىڭ سەلەپ ـ سالىھلاردا كۆرۈلمىگەن بىر بىدئەت سۇلۇك ئىكەنلىكىدە شەك يوق.

www.munber.org

ـ شەيخ ھۆسەين ئەھمەد مەدەنىي (بىرىنچى) دۇنيا ئۇرۇشى مەزگىلىدە دادىسىنىڭ ھەمرالىقىدا مەككە مۇكەررەمە ۋە مەدىنە مۇنەۋۋەرەگە سەپەر قىلغان بولۇپ، شۇ يەردىكى مەسئۇللار (ئوسمانىيە دۆلىتىگە قارشى چىققاندىن كېيىنكى شەرىف ھۆسەين) ئۇنى ئەسىر ئالغان ۋە ئۇنى شەيخى مۇھەممەد ھەسەن دىيوبەندىينىڭ ھەمرالىقىدا مىسىرغا، ئارقىدىن مالتاغا ئەسىر سۈپىتىدە ئۈچ يىل ئىككى ئايلىق يوللىغان. ھىجرىيە 1338 ـ يىلى قويۇپ بېرىلگەندىن كېيىن ھىندىستانغا قايتىپ، ھەدىس ئۆگىتىش، ئىنگىلىز مۇستەملىكىسىگە قارشى قوزغاتقۇچ خۇتبە ۋە لېكسىيەلەرنى سۆزلەشكە باشلىغان. شۇنىڭ بىلەن شەيخ ھۆسەين مەدەنىي ھىجرىيە 1361 ـ يىلى جەمادىئۇل ئاخىرە ئېيىدا قايتا قولغا ئېلىنغان ۋە ھىجرىيە 1363 ـ يىلى رامىزان ئېيىنىڭ 6 ـ كۈنى قويۇپ بېرىلگەنگە قەدەر مۇرادئاباد، ئىلاھ ئاباد تۈرمىلىرىدە ئىككى يىل بىر قانچە ئاي ياتقان. ئۇ ھىجرىيە 1377 ـ يىلى جەمادىئۇل ئەۋۋەل ئېيىنىڭ 13 ـ كۈنى، يەنى ئەجەل مۇددىتى توشقانغا قەدەر مائارىپ ۋە مۇستەملىكىگە قارشى جىھادلىرىنى ئىزچىل داۋاملاشتۇرۇپ كەلگەن. ئۇنىڭ ئىككى جىلدتىن تەركىپ تاپقان "ھايات نەقشلىرى" ۋە "كەززاب ئوغرىغا ئېتىلغان كۆيدۈرگۈچى يۇلتۇز" قاتارلىق كىتابلىرى بار.

◈ مۇھەممەد ئەنۋەر شاھ كەشمىرىي: ھىندىستان يېرىم ئارىلىدىكى ھەنەفىيە مەزھىپىنىڭ ئالدىنقى قاتاردىكى فىقھىي ئالىملىرى ۋە ئاساسلىق كىشىلىرىنىڭ بىرى. دىيوبەند ئۇنىۋېرسىتېتىنى پۈتتۈرگەن. دېلھىدىكى ئەمىنىييە مەدرىسىسىدە ئوقۇتۇش خىزمىتىنى ئۆستىگە ئالغان. كېيىنچە دىيوبەند ئۇنىۋېرسىتېتىدىكى ھەدىس شەيخلىرىنى باشقۇرۇش خىزمىتى بىلەن شۇغۇللانغان. ھىجرىيە 1346 ـ يىلى گۇجرات دابھىل ئۇنىۋېرسىتېتىدە ھەدىس شەيخلىرىنىڭ مەسئۇللىقى ۋە ئوقۇتۇش رەھبەرلىك ۋەزىپىسىنى ئۆستىگە ئالغان. كەشمىرىي يادلاش كۈچىنىڭ يۇقىرىلىقى ۋە مەلۇماتىنىڭ كەڭلىكى بىلەن ئۆز دەۋر ئۆلىمالىرىنىڭ ئالدىنقى قاتاردىكىلىرىدىن بىرى ھېسابلىناتتى. بۇلاردىن باشقا ئۇ، ھىندىستان يېرىم ئارىلىدا ئوتتۇرىغا چىققان قادىيانىييە پىتنىسىنى بېسىقتۇرۇشتا مۇھىم رول ئوينىغان كىشىلەرنىڭ بىرى ئىدى. كەشمىرىي ھىجرىيە 1352 ـ يىلى نۇرغۇن ئەسەرلەرنى قالدۇرۇپ ئالەمدىن ئۆتكەن.

◈ يېقىنقى زامان دىيوبەندىيلىرىنىڭ ئاساسلىق كىشلىرى:

ـ لېكھنودىكى ئۆلىمالار بىرلىكى ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ۋە دۇنيا ئىسلام ئەدەبىياتى بىرلىكىنىڭ رەئىسى شەيخ ئەبۇلھەسەن ئەلى ھۆسنىي نەدەۋىي. ئۇ بىر دەۋەتچى ئالىم بولۇپ، شۆھرىتى پۈتۈن ئىسلام دۇنياسىنىڭ ئۇپۇقلىرىغا قەدەر تارقالغان.

ـ ھەدىسشۇناس شەيخ ھەبىبۇرراھمان ئەلئەئزەمىي. (تەرجىمەھالى "مەزھەپچىلىك" بابىدا سۆزلەنگەن.)

پىكىر ۋە ئېتىقادلار:

◈ دىيوبەندىيلەر فىقھىي ۋە شاخچە مەسىلىلەردە ئىمام ئەبۇ ھەنىيفەنىڭ مەزھىپىنى، ئېتىقاد ۋە ئۇسۇل بابىدا ئەبۇ مەنسۇر ئەلماترىيدىينىڭ مەزھىپىنى

www.munber.org

تۇتۇپ ماڭىدۇ. سوپىزم ساھەسىنىڭ سۇلۇك ۋە تەرىقەتلىرىدە نەقشىبەندىييە، جىشتىيىيە، قادىرىييە، سوھرووەردىييە تەرىقىتىگە تەۋە. بۇ شەكىلسىز بىر بىدئەت سۇلۇك بولۇپ، ديوبەند مەدرىسىسىنىڭ بايراقدارلىرى بىلەن ئېتىقاد، سۇلۇك ۋە ئەگىشىشتە ئەھلى سۈننەت ۋەلجامائەنىڭ مېتوتىدىن يىراق بىر يولغا كىرىپ كەتكەن. ھىندىستان يېرىم ئارىلى بۇگۈنگىچە مۇشۇ شەكىلدە داۋاملىشىپ كەلمەكتە.

◈ ديوبەندىييە مەدرىسىسىنىڭ پىكىر ۋە پرىنسىپلىرىنى تۆۋەندىكىدەك خۇلاسىلەش مۇمكىن:

- ئىسلام تەلىماتلىرىغا ۋارىسلىق قىلىش، ئىسلامنىڭ شان ـ شەۋكىتى ۋە مۇقەددەسلىكىنى ساقلاپ قىلىش.

- ئىسلامنى تارقىتىپ، باتىل ۋە مىسسىئونىرلىق مەزھەپلىرىگە قارشى تۇرۇش.

- ئىسلام مەدەنىيىتىنى تارقىتىپ، باسقۇنچى ئىنگلىز مەدەنىيىتىگە قارشى تۇرۇش.

- ئىسلام شەرىئىتىنىڭ مەنبەلىرىدىن پايدىلىنىشتىكى ۋاستە بولغانلىقى ئۈچۈن ئەرەب تىلىنى تارقىتىشقا ئەھمىيەت بېرىش.

پىكىر ۋە ئەقىدىلەرنىڭ يىلتىزلىرى:

◈ قۇرئان ۋە سۈننەت ئۇنىڭ ئەقىدە ۋە پىكرىي ئاساسى بولۇپ، تۆۋەندىكىلەرگە تايىنىدۇ:

- ئېتىقادتا ئەبۇ مەنسۇر ماتۇرىيدىنىڭ مەزھىپى.

- فىقھىي ۋە شاخچە مەسىلىلەردە ئىمام ئەبۇ ھەنىيفە ئەننۇئماننىڭ مەزھىپى.

- سۇلۇك ۋە ئەگىشىشتە، نەقشىبەندىييە، جىشتىيىيە، قادىرىييە، سىھرووەردىييەلەردىن ئىبارەت زەنجىرسىمان سوپىزم تەرىقەتلىرى.

تارقىلىشى ۋە تەسىر دائىرىسى:

◈ ديوبەندتىكى دارۇلئۇلۇمنىڭ تەسىس قىلىنىشىدىن ئۇزاق ئۆتمەيلا شۆھرەت قازانغان ۋە ئۇنىڭغا ھىندىستان يېرىم ئارىلىنىڭ ھەر تەرىپىدىن كەلگەن ئىسلام دىنى ئوقۇغۇچىلىرى يىغىپ كەتكەن.

◈ دارۇلئۇلۇم ھىندىستاننىڭ سىرتىدا ئىسلام مەدەنىيىتىنى تارقىتىش ئىشلىرىدا ناھايىتى مۇھىم رول ئوينىغان. ھىندىستان ۋە پاكىستان قاتارلىق بىر قانچە رايوندا دارۇلئۇلۇمغا تەۋە شەرئىي مەدرىسىلەر كەڭ تارقالغان.

www.munber.org

◈ مەلۇمكى، ھىندىستان ۋە ئىسلام ئالەمىدىكى مەشھۇر «تەبلىغ جامائىتى» نىڭ كۆپ ساندىكى كىشىلىرى دارۇلئۇلۇمنى پۈتتۈرگەنلەردۇر. مەسىلەن "ساھابىلەر ھاياتى" ناملىق كىتابىنىڭ ئاپتورى شەيخ مۇھەممەد يۇسۇف، جامائەتنىڭ تەسىس قىلغۇچىسى شەيخ مۇھەممەد ئىلياسقا ئوخشىغان كىشىلەر.

◈ ھىندىستاننىڭ لېكنو ۋىلايىتىدىكى ئۆلىمالار بىرلىكىگە كەلسەك، ئۇنىڭ كۆپ سانلىق ئۆلىمالىرى دارۇلئۇلۇمنى پۈتتۈرگەنلەردۇر. ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئۆلىمالار بىرلىكىنىڭ ھازىرقى رەئىسى ئەللامە، دەۋەتچى ئەبۇلھەسەن نەدەۋىيمۇ بار.

يۇقىرىقىلاردىن شۇ نەرسە ئايدىڭلىشىدۇكى: ديوبەندىيىيە بىر گۇرۇپ ھىندىستان ئۆلىمالىرى تەرىپىدىن تەسىس قىلىنغان بىر پىكرىي مەدرەسە بولۇپ، تەرەققىي قىلىپ، ھىندىستاندىكى ھەنەفىيلەرگە قاراشلىق ئەڭ چوڭ ئەرەبچە دىنىي ئىنستىتوتلارنىڭ بىرىگە ئايلانغان. ھازىرقى زاماندىكى مەشھۇر كىشىلىرىنىڭ بىرى شەيخ ئەبۇلھەسەن ئەلى ھۇسنىي نەدەۋىيدۇر. بۇ مەدرىسىنىڭ غايىسى، ئىسلامىي تەلىماتلارغا ۋارىسلىق قىلىش، ئىسلامنى تارقىتىش، ۋايران قىلغۇچ باتىل مەزھەپلەرگە قارشى تۇرۇش، چەتئەل مەدەنىيىتىگە قارشى كۆرەش قىلىش ۋە ئولۇغ شەرىئەتنى چۈشىنىشنىڭ ۋاستىسى سۈپىتىدە ئەرەب تىلىنى تارقىتىشقا كۆڭۈل بۆلۈش قاتارلىقلاردىن ئىبارەت. ديوبەندىيىيەلەر فىقھىي ساھەسىدە ھەنەفىي مەزھىپىنى، ئېتىقاد ساھەسىدە ماترىيدىيىيە ئەقىدىسىنى، سۇلۇك ۋە ئەگىشىش ساھەسىدە مۆتىدىل مېتود ۋە ئەھلى سۈننەت ۋەلجامائەنىڭ ئېتىقاد، سۇلۇك ۋە ئەگىشىش ئۇسلۇبىدىكى دۇرۇست يولدىن يىراقلاشتۇرىدىغان جىشتىيىيە، سىھرۇۋەردىيىيە، نەقشىبەندىيىيە، قادىرىيىيە ۋە سۈپىزم سۇلۇكىنى ئاساس قىلىدۇ.

ئەتراپلىق مەلۇمات ئۈچۈن پايدىلىنىش مەنبەلىرى:

- بىر گۇرۇپ ئۆلىمالار: جامعة ديوبند، رسالتها وإنجازاتها
- جامعة دار العلوم بديوبند، تاريخها وخدماتها
- دارۇلئۇلۇم ـ ديوبەند: مائة وسبعة عشر عاما للجامعة الإسلامية في ضوء خدماتها العلمية والدعوية والإجتئمائية.

(يۇقىرىقىلارنىڭ ھەممىسى، ديوبەندتىكى دارۇلئۇلۇم ئىسلام ئۇنىۋېرسىتېتى قورۇلغانلىقىنىڭ يۈز يىللىقى پائالىيەتلىرى ئىشخانىسى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان ئەسەرلەردۇر.)

- نەجمۇددىن ھەفەقاتى: أرواح ثلاثة، (ئوردۇچە) مەزھەربي كىتابخانىسى ـ كاراچى.
- ھۇسەين ئەھمەد مەدەنىي: الشهاب الثاقب، (ئوردۇچە)، مەدىنە كىتابخانىسى باسمىسى ـ لاھور.

www.munber.org

- مەۋلانا ئاللاھ يار: عقائد وكمالات ديوبند، (ئوردۇچە)، رەشىدىيە كىتابخانىسى باسمىسى ـ لاھور.

- ھۈسەين ئەھمەد مەدەنىي: نقش حيات، (ئوردۇچە) ئەشائەت باسمىخانىسى ـ كاراچى.

- مەۋلانا يۈسۈف بىنۇرىي: مقدمة مسلك علماء ديوبند، (ئوردۇچە) ئەشائەت باسمىخانىسى ـ كاراچى.

- مۇنازىر ئەھسەن كىلانىي: سوانح قاسمي، رەھمانىيە كىتابخانىسى ـ لاھور.

- ھاجى ئىمدادۇللاھ مۇھاجىر ئەلمەككىي: شمائم إمدادية.

- ئەشرەف ئەلى تەھانىۋىي: مقالات حكمت – تەلىف قىلىش ئىدارىسى.

- ئەھمەد سەھارنىپورىي: المهند على المفند، مەدىنە كىتابخانىسى ـ لاھور.

- ئەشرەف ئەلى تەھانىۋىي: نشر الطيب.

- ئەشرەف تەھانىۋىي: كرامات إمدادية.

- ھىندىستان ـ ديوبەند دارۇلئۇلۇم ئىسلام ئۇنىۋېرسىتېتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنىدىغان "الداعي" گېزىتى، 18،17 ـ سان، 16 ـ يىل/ 10 ـ سان، 17 ـ يىل.

ديوبەندىيلەردىن باشقىلارنىڭ كىتاب ۋە رىسالىلىرى:

- سالاھۇددىن مەقبۇل ئەھمەد: دعوة شيخ الإسلام ابن تيمية وأثرها في الحركات الإسلامية المعاصرة.

- ئەبۇلمۇكرىم ئىبنى ئابدۇلجەلىل: دعوة الإمام محمد ابن عبد الوهاب في شبه القارة الهندية بين مؤيديها ومعانديها، دارۇسسالام كىتابخانىسى ـ رىياد.

سەييد تالىبۇرراھمان: الديوبندية، نازكو پرىنتېرز، راۋالپىندى ـ پاكىستان.

www.munber.org